

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА «ВЕЛИКА П'ЯТІРКА» ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто питання стандартизації української версії широко застосовуваного психодіагностичного інструменту для вивчення структури особистості, а саме опитувальника «Велика п'ятірка», який є суб'єктивним методом самооцінки особистості. Подано результати емпіричного дослідження, зосередженого на стандартизації й обчисленні низки психометричних властивостей адаптованого українськомовного варіанта цього інструменту. Емпіричні дані зібрані на репрезентативній вибірці курсантів Національної академії Національної гвардії України. Наведено середні нормативні показники для курсантської вибірки, а також результати їхнього зіставлення із даними, отриманими раніше на вибірках курсантів вищих навчальних закладів МВС України та співробітників поліції. Викладено описи різних індивідуально-особистісних профілів, які класифікуються як позитивні, менш позитивні та негативні стосовно їхньої відповідності службовій діяльності у Національній гвардії України.

Ключові слова: опитувальник «Велика п'ятірка», Національна гвардія України, стандартизація, психометричні показники, середньостатистичні норми.

Постановка проблеми. Одним із ключових напрямів підвищення ефективності функціонування сектору безпеки та оборони України в умовах війни є вдосконалення системи психологічного вивчення й оцінювання персоналу. Це насамперед необхідно для здійснення професійного відбору кадрів, включно з підрозділами, що залучені до бойових операцій, а також для призначення посадовців, проведення атестування та інших подібних процедур. Відповідно до чинного законодавства і нормативних актів МВС України процедурою конкурсного відбору на службу передбачено застосування психологічних тестів для оцінювання особистісних якостей претендентів. Останніми роками вітчизняні науковці (зокрема, В. Барко, О. Євдокімова, В. Остапович, О. Мойсєєва, В. Криволапчук) активно займаються вдосконалюванням психодіагностичних засобів, що застосовуються для комплексного вивчення особистості правоохоронців. Учені здійснили адаптацію відомих закордонних тестів для використання в Україні, серед яких Індивідуально-типологічний опитувальник Собчик для визначення типологічних особливостей, опитувальники Баднера для оцінювання толерантності до невизначеності, а також опитувальник Джонса – Крендалла для діагностики самоактуалізації особистості.

Проблематикою психологічного дослідження особистості правоохоронців активно займаються і психологи інших країн (наприклад, G. V. Barrett, R. F. Miguel, J. M. Hurd, S. B. Lueke, J. A. Tan, R. E. Cochrane, R. Tett, L. Vandecreek, M. Ono, D. A. Sachau, M. D. Taylor, J. T. Chibnall, P. Detrick, M. R. Smith та ін.). Процес адаптації закордонних діагностичних інструментів триває, однак наявний українськомовний психодіагностичний інструментарій, доступний психологам системи МВС України, є недостатнім для ефективного виконання поставлених завдань і потребує подальшого розвитку.

Для дослідження індивідуальних особливостей працівників правоохоронних органів і військовослужбовців психологи застосовують валідний і надійний інструмент – особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» (ОВП). Ця діагностична методика була нещодавно адаптована українською мовою (В. І. Барко, В. В. Барко, В. П. Остапович, 2018), що сприяло її подальшому впровадженню у практику психологів правоохоронних органів України [3]. Однак її застосування стикається з труднощами, зокрема під час комплексної інтерпретації особистісних профілів, з огляду на значну варіативність поєднань шкал опитувальника. Крім того, виникають складнощі з формуванням науково обґрунтованого кінцевого прогнозу психологічної готовності особистості до виконання службових обов'язків. Наразі обсяг емпіричних даних щодо побудови індивідуальних профілів, отриманих за допомогою ОВП, зокрема їх впливу на службово-бойову діяльність військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ), є недостатнім.

Експериментальні дослідження зазначеного напрямку тривають. Автори цієї статті презентують результати стандартизації українськомовної версії психодіагностичного опитувальника ОВП, проведеної на вибірці курсантів Національної академії НГУ (НА НГУ), оскільки без цього психолог не може гарантувати надійність і достовірність результатів тестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опитувальник особистісних якостей «Велика п'ятірка» базується на моделі п'яти факторів індивідуальності, яка останнім часом набула значної популярності. Ця модель є результатом багаторічних емпіричних досліджень, проведених у різних країнах, включно з англійськими. Особлива увага приділялася змісту факторів і розробленню інструментів для їх вимірювання з метою дослідження індивідуальних характеристик особистості, типових поведінкових патернів, емоційних реакцій, а також адаптивних та компенсаторних можливостей [7].

Варто зауважити, що теоретична модель ОВП характеризує індивідуальність через п'ять основних факторів: екстраверсію, нейротизм, поступливість, сумлінність та відкритість до досвіду. Екстраверсія виявляється у спрямованості особистості на зовнішній або внутрішній світ; екстраверти товариські, активні, їм потрібна потужна зовнішня стимуляція. Нейротизм – це нездатність людини до протидії стресогенним ситуаціям; таким тривожним особам властива дратівливість, боязкість. Стабільні особи, навпаки, здатні ставитися до подій життя спокійніше. Інтроверти, навпаки, незалежні, самостійні, індивідуалістичні. Поступливість означає альтруїзм, така людина, скоріше, прийматиме норми групи, ніж наполягатиме на власних цінностях. Непоступлива людина, навпаки, вперта, наполеглива, переймається власними інтересами. Сумлінність – це міра контролю людини за своєю поведінкою і діяльністю; сумлінні особи мають хороше самовладання, добросовісні, дисципліновані. Інший тип людей – це мінливі, що легко відволікаються, є неорганізованими. Відкритість до досвіду виявляється у сприйнятливості до нових знань та інформації; відкриті особи мають широкі інтереси, гнучкість розуму, їх цікавить нове і незвичайне. Особи, закриті до досвіду, навпаки, мають обмежені інтереси, вони консервативні.

Поняття «психологічний профіль» традиційно означає набір індивідуальних особливостей, які психологічно характеризують особу. Такий профіль визначає якісні ознаки і кількісний діапазон психологічних параметрів, що описують фахівця як професіонала у певній сфері діяльності; профіль – це ґрунтова психологічна характеристика, яку на практиці використовують задля діагностування ступеня готовності особи до службово-бойової діяльності (В. Барко, В. Барко, О. Мойсеева, 2022) [2].

Для вивчення зазначених факторів було розроблено кілька особистісних опитувальників. Серед найпоширеніших – опитувальник NEO-PI-R, створений П. Коста та Дж. Мак-Кра (Costa, & McCrae, 1995 [7]), що складається із 240 завдань і дає змогу оцінити 5 ключових факторів та 6 підпорядкованих компонентів. Кожне запитання являє собою числову біполярну п'ятибальну шкалу, на якій подано протилежні за значенням особистісні характеристики.

Вибір певного боку шкали вказує на ступінь вираженості конкретного фактора, тоді як вибір протилежного боку свідчить про наявність антагоністичної риси.

На початку ХХІ ст. науковці О. Джон, Л. Науман та С. Сото створили свій варіант опитувальника, відомий як "BFI" (Big Five Inventory), що містить 44 особистісні риси і дає змогу оцінити особистість на основі п'яти згаданих вище факторів (John, Naumann, & Soto, 2008 [11]). Цей опитувальник має інверсні шкали, і кожний фактор поділяється на кілька особистісних компонентів. Застосування ОВП у версії зазначених науковців не вимагає авторських дозволів, і саме на її базі розроблено розглядуваний у статті варіант (В. Барко, В. Барко, В. Остапович, 2018) [3]. Під час здійснення адаптації було зібрано дані щодо психометричних показників, таких, як надійність, еквівалентність форм та внутрішня узгодженість (для українськомовної версії). Отримані показники відповідали загальноприйнятим психометричним стандартам.

У процесі дослідження валідності відповідей респондентів дані були піддані факторному аналізу із застосуванням методу головних компонент. На початковому етапі та під час стандартизації українського варіанта ОВП було виявлено п'ятифакторну структуру, яка за своїм змістом узгоджувалася із прогнозованою. Частка поясненої дисперсії склала 14,0 %, 12,80 %, 10,40 %, 7,89 % та 5,60 % відповідно для екстраверсії, сумлінності, відкритості до досвіду, поступливості та нейротизму. Загалом, п'ять факторів в українськомовній версії пояснили 52,6 % загальної дисперсії змінних. Критеріальна валідність ОВП також підтверджується порівнянням даних, отриманих за допомогою цього опитувальника, із результатами, здобутими за іншими методиками. Зокрема, встановлено кореляцію ($r = 0,45$; $p = 0,05$) між фактором екстраверсії ОВП та шкалою екстраверсії опитувальника Айзенка (EPI). Фактори ОВП також корелювали із факторами Індивідуально-типологічного опитувальника: нейротизм демонстрував негативну кореляцію зі шкалою екстраверсії, а також із факторами спонтанності та агресивності; при цьому виявлено позитивні кореляції зі шкалами інтроверсії, сенситивності та тривожності [3]. Оцінювався розподіл отриманих балів (як для всієї вибірки, так і для окремих підгруп чоловіків та жінок) на предмет відповідності закону нормального

розподілу. Одержані результати підтвердили гіпотезу щодо нормального розподілу балів за кожним фактором ОВП. Перевірка критерієм χ^2 не виявила істотних відмінностей у відповідях між чоловіками та жінками ($p = 0,05$) (В. Барко, В. Барко, 2018). Чимало авторів зауважили, що цей опитувальник можна застосовувати для прогнозування успішності професійної діяльності працівників правоохоронних органів [3, 4, 8].

Мета статті – здійснення стандартизації адаптованої українськомовної версії закордонного опитувальника «Велика п'ятірка».

Для досягнення цієї мети необхідно було реалізувати такі завдання: розробити методологію проведення процедури стандартизації; провести тестування репрезентативної вибірки курсантів; визначити тестові норми окремо для жіночих та чоловічих вибірок. Методологією дослідження передбачено таке: вивчення й аналіз літератури з теоретичних і прикладних аспектів професійної придатності; психодіагностика; опитування й інтерв'ювання; експертне оцінювання (для визначення рівня успішності професійної діяльності); кореляційний аналіз.

Об'єкт дослідження – українська версія опитувальника «Велика п'ятірка», а предмет – процес стандартизації цього опитувальника.

Виклад основного матеріалу. Експеримент проводився у кілька етапів протягом 2024–2025 рр. Загалом було обстежено: 260 осіб (125 курсантів командно-штабного і гуманітарного факультетів НА НГУ віком від 21 до 29 років; 75 курсантів психологічного факультету Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС) віком від 20 до 24 років та 60 поліцейських патрульної поліції віком від 26 до 35 років); 45 респондентів становили жінки (20 %). Кількісний показник вибірки є репрезентативним (при довірчому рівні ймовірності 0,95 із теоретичною статистичною похибкою 0,05). Підбирались «успішні», на думку експертів, курсанти та працівники поліції. Усі учасники були детально ознайомлені з процедурою і метою тестування.

Як відомо, стандартизація передбачає уніфікацію процедури проведення та критеріїв оцінювання психологічних тестів. Процес стандартизації психологічного опитувальника традиційно має два основні аспекти: а) розроблення єдиних вимог до процедури експерименту та б) установлення уніфікованого критерію оцінювання результатів. На етапі адаптації тесту стандартизація проходить три стадії: розроблення єдиної процедури проведення тестування; створення уніфікованої інтерпретації отриманих результатів; установлення стандартних норм виконання тесту. Для забезпечення єдиних умов тестування перед його початком було проведено підготовку учасників: їм надавався стимульний матеріал опитувальників, пояснювалася мета роботи, проводилось інструктування. Під час тестування були дотримані стандартні вимоги до аудиторії: вона була достатньо просторою, провітреною й освітленою. Тестування проводилось за однакових умов, з ідентичними часовими обмеженнями для всіх.

Як уже згадувалося, опитувальник «Велика п'ятірка» дає змогу оцінити показники за п'ятьма шкалами, зазначеними у статті, у якій розглянуто українськомовну адаптацію цієї методики (В. Барко, В. Барко, В. Остапович, 2018) [3]. У таблиці 1 подано середні арифметичні значення та стандартні відхилення для шкал ОВП, отримані на вибірці курсантів НА НГУ.

Одержані дані показують, що найвищим середнім (38,90) є показник відкритості до досвіду, тоді як найнижчий (27,30) – нейротизму. Екстраверсія, поступливість та сумлінність мали середні близько 34–36 балів з помірними σ . Це свідчить про нормальний розподіл результатів з невисокою варіабельністю. Наприклад, курсант із середнім балом екстраверсії 34,50 ($\sigma = 5,00$) зараховується до помірно екстравертованих типів особистості.

Таблиця 1 – Середні і стандартні відхилення для особистісних ознак відповідно до шкал ОВП

№ пор.	Особистісні ознаки	Відхилення	
		середнє	стандартне
1	Екстраверти	34,50	5,00
2	Поступливі	34,054	4,10
3	Сумлінні	36,10	4,89
4	Тривожні	27,30	3,50
5	Відкриті до досвіду	38,90	6,75

Із таблиці 1 також видно, що шкала з особистісними ознаками «Відкриті до досвіду» має найвищий середній бал, а шкала «Тривожні» – найнижчий. Середні значення лежать в очікуваному діапазоні (5–45 балів), а величини σ не перевищують 7 балів. Це підтверджує статистичну надійність адаптації опитувальника: показники для кожної шкали мають нормальний розподіл із помірними відхиленнями.

Для спрощення обчислень авторами було проведено нелінійну стандартизацію результатів тестування учасників. Переведення неопрацьованих оцінок у стандартні виконувалося за допомогою шкали стенів, тобто стандартної шкали від 1 до 10, з такими параметрами: середнє арифметичне 5,5 та стандартне відхилення 2.

У таблиці 2 подано схему перетворення «сирих» балів опитувальника «Велика п'ятірка» у стени (по кожній шкалі). Для кожного фактора наведено інтервали «сирих» балів, що відповідають певному балу за шкалою стенів від 1 до 10. Наприклад, за шкалою екстраверсії «сирій» результат від 5 до 8 балів відповідає стену 1; 10–13 балів – стену 2; 14–17 балів – стену 3 і т. д. Аналогічно окреслені діапазони для інших шкал. Така таблиця допомагає інтерпретувати індивідуальні результати: кожний «сирій» бал автоматично переводиться в однакові для всіх респондентів стандартизовані стени, які характеризують рівень сформованості властивості.

Таблиця 2 – Схема переведення «сирих» балів ОВП у стени (за окремими шкалами)

Фактор ОВП	Стен									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Екстраверсія	5–8	10–13	14–17	18–21	22–25	26–29	30–33	34–36	37–38	39–40
Нейротизм	5–8	10–13	14–17	18–21	22–25	26–29	30–32	33–35	36–38	39–40
Поступливість	5–9	10–13	14–17	18–21	22–26	27–31	32–35	36–39	40–42	43–45
Сумлінність	5–9	10–13	14–17	18–21	22–26	27–31	32–35	36–39	40–42	43–45
Відкритість до досвіду	5–10	11–15	16–20	21–25	26–31	32–35	36–39	40–43	44–47	48–50

Примітка. Стени 1–3 означають низький рівень сформованості психологічної властивості; 4–7 – середній (проміжний) рівень; 8–10 – високий рівень.

Із таблиці 2 видно, що шкали «Сумлінність» та «Відкритість до досвіду» охоплюють ширший діапазон (до 45 і 50 балів відповідно). Правила перетворення дають змогу порівнювати рівні прояву рис, наприклад, оцінка екстраверсії 37 балів переводиться у 9 стенів, що вважається високим рівнем екстраверсії для зазначеної вибірки. На підставі результатів ОВП психолог може визначити домінувальні тенденції (тип реагування) респондентів. Зокрема, нормативні та підвищені показники (від 6 стенів і вище) за шкалами «Екстраверсія» та «Відкритість до досвіду» (які належать до стенічного типу реагування), а також знижені (менше 4 стенів) за шкалами «Нейротизм», «Сумлінність» та «Поступливість» (що належать до гіпостенічного регістру) чітко вказують на стенічний тип особистості. Особи, які демонструють знижені показники за стенічними шкалами (менше 4 стенів) та підвищені за гіпостенічними (більше 6 стенів), належать до гіпостенічного типу реагування. Якщо показники за стенічними та гіпостенічними шкалами знаходяться в середньому діапазоні (4–6 стенів), то це свідчить про змішаний тип реагування.

Таблиця 3 показує частку (у відсотках) курсантів, які належать до стенічного, гіпостенічного або змішаного типу реакцій. Дані наведено окремо для курсантів НА НГУ та для курсантів ХНУВС. Як видно із цієї таблиці, більшість курсантів обох закладів вищої освіти демонструють стенічні (енергетичні) тенденції: серед курсантів НА НГУ їх 47 %, серед курсантів ХНУВС – 43 %. Меншу частку становлять особи з гіпостенічними (сповільненими) тенденціями: відповідно 14 % і 20 %. Змішаний тип реакцій (поєднання характеристик обох попередніх) відмічено у 39 % обстежених осіб у кожній групі.

Таблиця 3 – Розподіл респондентів за провідними тенденціями

Група респондентів	Провідні тенденції, %		
	стенічні	гіпостенічні	змішані
Курсанти НА НГУ	47	14	39
Курсанти ХНУВС	43	20	39

Основний висновок такий: серед курсантів НА НГУ найбільш поширеним виявився стеничний тип (47 %), що узгоджується з високими середніми балами за шкалами «Екстраверсія» та «Відкритість до досвіду» (таблиця 1). Навпаки, лише 14 % курсантів НА НГУ віднесено до гіпостеничного типу. Із порівняння НА НГУ і ХНУВС виходить, що частка гіпостеничних курсантів у ХНУВС дещо вища (20 %). У обох групах по 39 % курсантів мають змішаний тип особистісних тенденцій. Отже, більшість опитаних осіб виявили домінуючі тенденції стеничного типу реагування (43–47 %), що є бажаним для правоохоронної діяльності, характеризуючись екстравертованістю, активністю, сміливістю, лідерськими якостями, енергійністю та відкритістю до нового. Змішаний тип реагування виявився менш вираженим (39 %), тоді як гіпостеничний – найменш вираженим (14–20 %). Оптимальне співвідношення провідних тенденцій було зафіксовано за результатами опитування курсантів НА НГУ: бажані для військовослужбовців стеничний і змішаний типи реагування були виявлені у 47 % та 39 % опитаних осіб відповідно.

Для оцінювання рівня психологічної готовності особи до службово-бойової діяльності була застосована трирівнева порядкова шкала: 1 – високий рівень; 2 – достатній; 3 – недостатній. Проведене дослідження з використанням опитувальника «Велика п'ятірка» дало змогу виявити типові індивідуальні психологічні профілі курсантів НА НГУ. Наведемо особливості психологічних профілів у послідовності зменшення їх представленості у вибірці курсантів НА НГУ (200 осіб).

1. Профіль «Норма» (характерний для 54 осіб, що становить 27 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до стеничного типу реагування). Показники шкал «Екстраверсія» та «Відкритість до досвіду» незначно підвищені (до 8 стенив), тоді як шкали гіпостеничного регістру («Нейротизм», «Поступливість») та змішаного («Сумлінність») – у нормі (4–6 стенив). Індивідуально-особистісні характеристики: збалансованість індивідуальних тенденцій, гармонійний особистісний тип, середньо сильний тип вищої нервової діяльності (ВНД), середня або підвищена лабільність нервових процесів, збалансованість процесів збудження та гальмування, а також добре розвинені раціональні й евристичні компоненти мислення. До типових характерологічних рис належать: емоційна стабільність, врівноваженість, витримка у складних обставинах, стійкість до стресу, відкритість, оптимізм, адекватна самооцінка. Особи із такими рисами наполегливі та гнучкі, їхня поведінка відповідає нормам, вони мають широкі інтереси, розвинену фантазію, гнучкий розум та відкритість до нових підходів і способів вирішення проблем. У відповідь на стрес активуються захисні механізми раціоналізації та сублімації. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – високий рівень.

2. Профіль «Гіпертимний» (виявлений у 40 осіб, що становить 20 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до стеничного типу реагування). Значення шкал цього регістру («Екстравертованість», «Відкритість до досвіду») підвищені (до 9 стенив), тоді як показники гіпостеничного («Нейротизм» та «Поступливість») – знижені до 3 стенив. Показник шкали «Сумлінність» – у межах норми. Індивідуально-особистісні характеристики: сильний тип ВНД, висока лабільність нервових процесів, домінування процесів збудження, переважання правопівкульного когнітивного стилю та евристичного компонента. До типових характерологічних рис належать: активність, потреба у спілкуванні, дещо завищена самооцінка, рішучість, сміливість, мужність, стресостійкість, спонтанність, прагнення до самореалізації, незалежність, висока адаптивність та домінування у міжособистісних взаєминах. Захисними механізмами на стрес є процеси раціоналізації та компенсації. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – високий рівень.

3. Профіль «Комунікативний» (виявлений у 30 осіб, що становить 15 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до змішаного типу реагування). Індекси шкали «Екстраверсія» дещо збільшені (до 9 стенив), показники шкал «Відкритість до досвіду», «Нейротизм» та «Поступливість» – у нормі (4–6 стенив), при цьому показники шкали «Сумлінність» знижені до 2-3 стенив. Індивідуально-особистісні властивості: змішаний тип ВНД, середньо сильна нервова система з високою лабільністю нервових процесів. Характерні переважання процесів збудження, когнітивний правопівкульний, наочно-образний стиль. Характерологічні особливості такі: активність, відкритість, комунікабельність, прагнення до колективу, балакучість, схильність до лідерства, доброзичливість, життєрадісність, оптимізм, легкість у встановленні контактів, потреба у зовнішній стимуляції, неспроможність до монотонії, мінливість, емоційна нестійкість, демонстративність, залежність від групи, завищена самооцінка, потреба у спрямуванні. Адаптивність у нормі, проте командирів слід зважати на прояви самодемонстрації, схильність до перевтілення, тенденцію до драматизації подій та недостатній свідомий самоконтроль. Захисні механізми, що активуються у стресових ситуаціях, – це механізми

зміщення і проєкції. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – високий рівень.

4. Профіль «Незалежний» (виявлений у 22 осіб, що становить 11 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до змішаного типу реагування). Індекси шкал «Екстраверсія» та «Відкритість до досвіду» дещо збільшені до 9 стенів, шкали «Поступливість» – редуковані до 2 стенів, при цьому інших шкал – у нормі (4–6 стенів). Індивідуально-особистісні характеристики: сильний тип ВНД, що визначається силою і помірною лабільністю нервових процесів. Властивий правопівкульний цілісний евристичний (інтуїтивний) стиль. До типових характерологічних рис належать: активність, відкритість, незалежність, педантичність, практичність, акуратність, принциповість, прагнення домінувати, наполегливість, підозрілість, егоїстичність. Особи з такими рисами відстоюють власні погляди, є стресостійкими і поблажливо ставляться до своїх помилок. Адаптивність є нормальною, проте командирам слід зважати на їхні неухважність, егоцентризм та впертість. Захисні механізми на стрес – це механізми раціоналізації та інтроєкції. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – достатній рівень.

5. Профіль «Сумлінний» (виявлений у 20 осіб, що становить 10 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до гіпостенічного типу реагування). Індекси факторів «Нейротизм» та «Поступливість» незначно збільшені у межах 7-8 стенів, а значення шкали «Екстраверсія» знижені до 2-3, шкал «Відкритість до досвіду» та «Сумлінність» – у межах норми. Індивідуально-особистісні характеристики: середньо слабкий тип ВНД і середня лабільність нервових процесів, переважання гальмування. Лівопівкульний когнітивний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль. До типових характерологічних рис належать: відповідальність за доручені завдання, замкненість, обережність, скромність, уразливість, несамостійність, залежність від групи, чутливість до впливів. Знижена самооцінка, такі особи є самокритичними і здатними до монотонії. Процес адаптації ускладнений через уразливість і замкненість. Захисними механізмами є процеси раціоналізації та сублімації. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – достатній рівень.

6. Профіль «Компромісний» (виявлений у 13 осіб, що становить 6,5 % від загальної кількості обстежених курсантів, належить до змішаного типу реагування). Показники гіпостенічних шкал «Поступливість» та «Нейротизм» помірно підвищені (до 8 та 7 стенів відповідно), при цьому інших шкал – у межах норми. Індивідуально-особистісні характеристики: змішаний тип ВНД, середньо слабка нервова система, висока лабільність нервових процесів, переважання гальмування над збудженням. Правопівкульний когнітивний, наочно-образний стиль. До типових характерологічних рис належать: здатність до співпраці, готовність до компромісів, емпатійність, готовність іти на допомогу. Такі особи хвилюються через дрібниці, схильні до переживань та компромісів, обережні, відповідальні, скромні, вразливі, поступливі, емпатійні. Можуть мати знижену самооцінку, бути самокритичними, піддатливими, мегушливими, розконцентованими, нерозбірливими у спілкуванні та потребувати супроводження під час роботи. Адаптивність є нормальною, командирів слід зважати на їхні неорганізованість, боязкість, невпевненість та залежність від оточення. Захисними механізмами є процеси витіснення та проєкції. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – достатній рівень.

7. Профіль «Конфліктний» (виявлений у 10 осіб, що становить 5 % від кількості обстежених курсантів, належить до змішаного типу реагування). Індекси факторів «Нейротизм», «Поступливість» та «Сумлінність» зменшені до 2-3 стенів, інших шкал – у межах нормативних значень. Індивідуально-особистісні характеристики: змішаний тип ВНД, середня сила та низька лабільність нервових процесів. Характерний лівопівкульний когнітивний стиль з домінуванням формально-логічних операцій. До типових характерологічних рис належать: непоступливість, самостійність, незалежність, недовіра до оточення, прагнення відстоювати власні інтереси. Такі особи виявляють недостатню старанність, схильні перекладати відповідальність, є соціально пасивними та конфліктними. Адаптаційні труднощі через конфліктність, прагнення до самостійності, заздрість, постійні сумніви та ригідність. Захисними механізмами є переважно процеси самоізоляції та зміщення. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – достатній рівень.

8. Профіль «Індивідуалістичний» (виявлений у 5 осіб, що становить 2,5 % від кількості обстежених курсантів, належить до змішаного типу реагування). Показники шкали «Екстраверсія» підвищені (до 9 стенів); показники шкал «Поступливість» та «Нейротизм» знижені (до 2 стенів), шкал «Сумлінність» та «Відкритість до досвіду» – у межах норми. Індивідуально-особистісні характеристики: змішаний тип ВНД, середня лабільність нервових процесів. Соціальна активність поєднується з непоступливістю. Властиві лівопівкульність, когнітивний формально-логічний стиль. До типових характерологічних рис належать: індивідуалізм, інертність, суб'єктивність, наполегливість та

підозрілість. Спостерігаються коливання настрою від депресивних станів до екзальтації. Такі особи є замкнутими і внутрішньо конфліктними. Адаптаційні процеси ускладнені через суб'єктивність, непоступливість та ригідність. Захисними механізмами на стрес є переважно процеси регресії та проєкції. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – достатній рівень.

9. Профіль «Тривожно-невротичний» (виявлений у 4 осіб, що становить 2 % від кількості обстежених курсантів, належить до гіпостенічного типу реагування). Показники шкали «Нейротизм» дещо підвищені до 7 стенів; показники шкал «Екстраверсія» та «Відкритість до досвіду» зменшені до 2-3 стенів, шкал «Поступливість» та «Сумлінність» – у межах норми значень. Індивідуально-особистісні характеристики: середньо слабкий тип ВНД, середня сила та лабільність нервових процесів, переважання гальмування. Домінує лівопівкульність і, відповідно, абстрактний аналітичний вербальний стиль. До типових характерологічних рис належать: обережність під час прийняття рішень, відповідальність за доручені завдання, скромність, уразливість, самотність, залежність від групи, неконфліктність, чутливість до впливів. Такі особи мають занижену самооцінку, є самокритичними, демонструють низьку емоційність, слабкі психологічні механізми захисту та нерішучість. Адаптаційні процеси ускладнені через ригідність, підвищений нейротизм, сенситивність, прагнення підтримки, знижений самоконтроль. Захисними механізмами є процеси інтелектуалізації та сублімації. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – недостатній рівень.

10. Профіль «Гіпотимний» (виявлений у 2 осіб, що становить 1 % від кількості обстежених курсантів, належить до гіпостенічного типу реагування). Індекси гіпостенічних шкал підвищені: «Нейротизм» – до 8 і більше стенів, «Поступливість» – до 9 і більше стенів; інших шкал – у межах норми. Індивідуально-особистісні характеристики: слабкість вищої нервової діяльності, низька лабільність і сила нервової системи. Водночас властиві як лівопівкульний, так і правопівкульний когнітивні стилі, раціональний та інтуїтивний їх характер. До типових характерологічних рис належать: боязкість, індивідуалізм, невпевненість у собі, емоційна нестійкість, замкнутість, схильність до переживань, у таких осіб поєднуються підвищена чутливість та емоційна холодність і байдужість. Адаптація ускладнена через труднощі міжособистісного спілкування із соціумом. Захисними механізмами є процеси ізоляції та зміщення. Діагноз щодо готовності до професійної діяльності – недостатній рівень.

Таблиця 4 ілюструє, який відсоток курсантів НА НГУ належить до кожного з виявлених типів профілів. Типи пронумеровані від 1 до 10 згідно з наведеним вище класифікатором (наприклад: 1 – «Норма», 2 – «Гіпертимний», 3 – «Комунікативний» і т. д., див. опис).

Таблиця 4 – Кількісне співвідношення типів індивідуально-особистісних профілів курсантів НА НГУ

Тип	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
%	27	20	15	11	10	6,3	4,7	2,3	2,3	1,4

Як бачимо, найбільша частка (27 %) припадає на профіль «Норма» (тип 1), далі йдуть «Гіпертимний» (тип 2, 20 %) та «Комунікативний» (тип 3, 15 %). Значно менше осіб мають екстремальні чи асоціальні профілі (наприклад, тип 8 – «Індивідуалістичний», становить 2,3 %; тип 10 – «Гіпотимний» – 1,4 %). Отже, дослідження показало, що курсантам НА НГУ притаманні десять типів профілів, у тому числі більшості осіб (47 %) властиві типи реагування стенічного характеру, 39 % – змішаного і 14 % – гіпостенічного. Розрахунки також показують, що більшості обстежених осіб (60 %) властиві психологічні профілі, які відповідають першому, високому рівню психологічної готовності. Таким особам притаманні збалансовані тенденції, переважно стенічні, лідерські, комунікабельні типи профілів; їм також властиві екстравертованість, активність, оптимізм, відкритість, позитивна самооцінка, рішучість, тенденція до самореалізації, відстоювання своїх інтересів, домінування та самоствердження. Менша частка обстежених осіб (36 %) має другий, достатній рівень, який характеризується нормативними, але дещо завищеними показниками стенічних шкал (екстравертованості, відкритості до досвіду), або деякими підвищеннями показників шкал гіпотимного чи змішаного типів (нейротизму, поступливості, сумлінності). Це допустимий рівень, який свідчить про готовність таких осіб до діяльності, адаптивність, проте психологам потрібно зважати на можливі варіанти порушення процесу їхньої адаптації. Нарешті, незначна група (близько 4 % осіб) продемонструвала низький (недостатній) для діяльності рівень психологічної готовності. Це

особи, які виявили перевищення (8 і більше стенів за шкалою нейротизму, 9 і більше стенів за шкалою поступливості) та зниження (до 1 стену) за будь-якими окремими шкалами і які характеризуються високою ймовірністю настання певних варіантів дезадаптації (неврастенічних, депресивних, психопатичних тощо) у складних умовах службово-бойової діяльності.

Висновки

Отже, в результаті проведеного дослідження з використанням опитувальника «Велика п'ятірка» отримано кілька варіантів психологічних профілів курсантів Національної академії Національної гвардії України. Більшість описаних профілів притаманні «успішним» курсантам з високим рівнем психологічної готовності до діяльності. Приблизно третина обстежених осіб належить до «менш успішних», що мають проміжний рівень психологічної готовності, і лише незначна частина – до «неуспішних» курсантів, які демонструють низький рівень психологічної готовності до діяльності. Проведене дослідження підтвердило, що результати цього опитувальника дають змогу психологам робити обґрунтовані висновки щодо рівня придатності особи до професійної діяльності, а також щодо потенційних можливостей призначення на посади та подальшого професійного розвитку. Опитування курсантів НА НГУ показало кращий баланс провідних тенденцій (порівняно із курсантами вищих навчальних закладів МВС України та поліцейськими): стеничний та змішаний типи реагування, бажані для військовослужбовців, були виявлені у 47 % та 39 % обстежених осіб відповідно.

Подані у статті психологічні профілі стануть цінним інструментом для психологів підрозділів психологічного забезпечення Національної гвардії України, адже дають їм змогу обґрунтовано прогнозувати успішність у службово-бойовій діяльності кандидатів на посади під час психологічного етапу професійного відбору, а також військовослужбовців, які проходять конкурси на заміщення вакантних посад та процедури атестування. Описані варіанти дезадаптивних психологічних профілів сприятимуть завчасному психологічному моніторингу особового складу, що уможливить запобігання проявам негативних психологічних станів і тенденцій, ознак професійної деформації чи емоційного вигорання. Задля уточнення психологічного діагнозу психологам доцільно додатково застосовувати інші діагностичні методики, які визначають особливості провідних тенденцій (типи реагування), зокрема опитувальники Індивідуально-типологічний, Міні-Мульт, 16-PF Кеттелла та ін.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вдосконалювання психодіагностичного інструментарію, який застосовується психологами сектору безпеки та оборони України.

Перелік джерел посилання

1. Барко В. В. Методи дослідження індивідуально-особистісних властивостей працівників Національної поліції України : монографія. Харків : Факт, 2024. 380 с.
2. Барко В. В., Барко В. І., Мойсєєва О. Є. Визначення рівня психологічної готовності поліцейських до службової діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. 4 (68). С. 5–23. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-68-4-16-28>.
3. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик у Національній поліції України : психол. практикум / В. В. Барко, В. І. Барко, В. П. Остапович ; за заг. ред. проф. Криволапчука В. О. Київ : Людмила, 2022. URL: <https://surl.li/yudvvt> (дата звернення: 11.05.2025).
4. Барко В. В., Барко В. І. Психологічне вивчення індивідуальних особливостей працівників Національної поліції України з використанням адаптованого зарубіжного психодіагностичного інструментарію : монографія / за заг. ред. проф. Євдокімової О. О. Харків : Факт, 2022. 272 с.
5. Барко В. В., Барко В. І. Психологічні особливості застосування поліграфологічних методик запитань порівняння: теорія і практика досліджень. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ : НУОУ, 2024. Вип. 3 (79). С. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-24-79-3-7-16>.
6. Барко В. І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект) : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2002. 448 с.
7. Costa P. T., McCrae R. R., & Kay G. G. Persons, places, and personality: Career assessment using the revised NEO Personality Inventory. *Journal of Career Assessment*. 1995. No. 3. P. 123–139.
8. Cochraine R. E., Tett R., Vandecreek L. Psychological Testing and the Selection of Police Officers. *A National Survey Criminal Justice and Behavior*. 2003. 30 (5). P. 511–537. URL: <https://surl.li/zezlsz> (accessed: 11.05.2025).

9. Dunnette M. D., Borman W. C. Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. 1979. 1 (30). P. 477–525.

10. Barrett G. V., Miguel R. F., Hurd J. M., Lueke S. B., Tan J. A. Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. *Public Personnel Management*. 2003. 4 (32). P. 360–377.

11. John O. P., Naumann L. P., Soto C. J., Pervin L. A. (Eds.). *Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues*. New York : Guilford Press, 2008. P. 114–158.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2025 р.

UDC 159.9:351.74(477)

M. Baida, V. Barko, V. Barko

STANDARDIZATION OF THE BIG FIVE QUESTIONNAIRE FOR USE BY PSYCHOLOGISTS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

The article is devoted to the issue of studying and analyzing individual psychological profiles of police officers, obtained on the basis of a long-term study using the Ukrainian-language psychodiagnostic methodology "Big Five Questionnaire" (BQ) adapted by the authors (John, Naumann, Soto, 2008).

The article presents the characteristics of different types of individual and personal profiles, which are characterized as favorable, less favorable and unfavorable for the service activities of the personnel of the National Guard of Ukraine. The success of professional activity depends on the typological characteristics of a person, the specifics of combinations of the leading scales of the ORP (extraversion, neuroticism, openness, agreeableness, and conscientiousness), which determine character traits, communication features, thinking, type of reaction to stress, etc. It is shown that most of the described profiles are characteristic of "successful" cadets, who are characterized by a high level of psychological suitability for official activities, approximately a third of those surveyed are characteristic of "less successful" ones with an intermediate level of psychological suitability for activities, and only a small proportion are characteristic of "unsuccessful" cadets, who demonstrate a low level of psychological suitability for work.

The study confirmed that based on the results of this questionnaire, psychologists can make reasonable conclusions about the degree of suitability of a person for professional activity, as well as about the possibilities of appointing individuals to positions and their professional development.

According to the results of a survey of cadets of the National Academy of Military Sciences, a better balance of leading tendencies was recorded (compared to cadets of the Military Higher Educational Institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and police officers): the sthenic and mixed types of response, which are desirable for military personnel, were found by 47 % and 39 % of the surveyed individuals, respectively. The psychological profiles presented in the article will help psychologists of the psychological support units of the National Guard of Ukraine to reasonably formulate a forecast of the success of service activities for candidates for positions during the psychological stage of professional selection, as well as for military personnel during the competition for filling vacant positions. The presented variants of maladaptive psychological profiles will help to carry out psychological monitoring of personnel in advance and prevent the manifestations of negative psychological states and tendencies, signs of professional deformation or emotional burnout.

Keywords: *The Big Five questionnaire, the National Guard of Ukraine, standardization, psychometric indicators, average statistical norms.*

Байда Максим Степанович – доктор філософії з державної безпеки, начальник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, Національна академія Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-7658-4709>

Барко Вадим Вадимович – доктор психологічних наук, старший дослідник, доцент кафедри психології та педагогіки, Національна академія Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-3836-2627>

Барко Вадим Іванович – доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, Національна академія Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-4962-0975>